

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕПЛИЧНОГО ГОСПОДАРСТВА АГРАРНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ

У статті визначено сучасний рівень продовольчої безпеки України. Розглянуто питання ефективності виробництва овочевої продукції. Виявлено, що аграрний сектор вимагає розробки принципово нових підходів до вирощування продукції, від яких залежить реальна економічна ефективність та конкурентоспроможність аграрного бізнесу. Визначено, що важливим є застосування в овочівництві технологій закритого ґрунту, оскільки вони мають стратегічне значення для економіки країни, дозволяють підвищити ефективність виробництва продукції рослинництва, раціонально використовувати природні та трудові ресурси, послаблюють вплив фактору сезонності на рослинництво. У контексті підвищення ефективності особливої актуальності набуває необхідність поширення тепличних господарств у сільському господарстві України.

Ключові слова: національна безпека, продовольча безпека, рослинництво, тепличне господарство.

CHEREP A.V., KALINCHUK V.V.

Zaporizhzhia National University

INCREASE OF EFFICIENCY OF USE OF GREENHOUSE FACILITIES BY THE AGRARIAN ENTERPRISES OF UKRAINE

In article are determined the modern level of food security of Ukraine. This work is devoted to crop production which is a fundamental component of food security. Formation of the directions of improvement of the current state of use of energy resources by the enterprises of the agrarian sector is of considerable scientific interest. Considerable scientific interest is the formation of directions for improving the current state of energy resources by enterprises of the agrarian sector. Questions of production efficiency of vegetable production are considered. It is revealed that the agrarian sector demands development of essentially new approaches to cultivation of production on which the real economic efficiency and competitiveness of agrarian business depends. It is defined that application in vegetable growing of technologies of the closed soil as they have a strategic importance for national economy is important, allow to increase production efficiency of production of crop production, it is rational to use natural and a manpower, weakens influence of a factor of seasonality on crop production. In the context of increase in efficiency the special relevance is acquired by need of distribution of greenhouse facilities for agriculture of Ukraine. The great practical value submits the offer of introduction in greenhouse facilities of technologies of intensive production of vegetable product. The offered methods for increase in return of resources and increase in efficiency of use of resource potential taking into account specific features of the agrarian sector of economy are feature of article. In article the main advantages of greenhouses of the fifth generation are considered. The author has marked out social and economic effect of introduction of innovations in greenhouse facility.

Keywords: national security, food security, crop production, greenhouse facility.

Постановка проблеми. Національна безпека України значно залежить від продовольчої безпеки. Продовольча безпека країни – це рівень забезпечення населення держави екологічно чистими продуктами харчування, що створені вітчизняними виробниками. Рослинництво є однією з головних складових продовольчої безпеки. Нестабільність ринкових цін та геополітичне забезпечення паливно-енергетичних ресурсів значно впливають на ефективність вітчизняного рослинництва і зумовлюють специфічні умови їхнього функціонування. В умовах інтеграції національної економіки у світову ці фактори визначають зниження конкурентоспроможності аграрних підприємств України, зокрема через зростання витрат на енергоносії у структурі собівартості їх продукції. Наведені проблемні питання обумовлюють актуалізацію розвитку тепличного господарства в аграрному секторі економіки шляхом підвищення ефективності та вимагають розробки відповідних підходів до енергозбереження та енергонезалежності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенню сучасних проблемних питань тепличного господарства на підприємствах сільського господарства присвятили роботи такі вітчизняні науковці: Сисенко Л.М., Червінський Л.С., Амеліна Ю.С., Іваненко В.Ф. Зокрема, у наукових роботах зазначених вчених розглядаються питання ефективності та енергозбереження виробництва овочів закритого ґрунту в сільськогосподарських підприємствах в Україні, дослідження ризиків діяльності підприємств органічного виробництва овочів і ягід закритого ґрунту. Але результати їхніх досліджень не враховують вітчизняних особливостей запровадження новітніх технологій рослинництва закритого ґрунту, що потребує окремої уваги та докладного наукового розгляду.

Формулювання цілей. Проаналізувати сучасний стан розвитку рослинництва закритого ґрунту України, визначити фактори впливу на розвиток тепличного господарства та запропонувати шляхи збільшення ефективності ведення аграрного бізнесу.

Виклад основного матеріалу. Найважливішою галуззю сільського господарства в нашій країні є рослинництво, яке виробляє близько 60 % продукції сільського господарства. Найважливішими завданнями рослинництва є забезпечення продовольчої безпеки країни, підвищення родючості ґрунтів і врожайності, зростання обсягів виробництва продукції на основі застосування зональних науково обґрунтованих систем

землеробства.

Одним з найбільш актуальних питань рослинництва є питання ефективності виробництва овочевої продукції, оскільки вона дозволяє підтримувати рівень продовольчої безпеки та сформувати збалансований раціон харчування населення України (рис. 1).

Рис. 1. Споживання продуктів харчування домогосподарствами України за 2010–2016 рр.,

(сформовано авторами на основі [1])

В даний час розвиток рослинництва в країні знаходиться на складному етапі реформування з усіма наслідками, що впливають проблемами і труднощами сьогодення періоду. Послідовно вирішується проблема дефіциту окремих видів продовольства. Для поповнення нестачі виробництва потрібний закономірний приріст в обсязі продукції рослинництва.

Досягається поставлена мета зміною традиційної територіальної спеціалізації рослинництва. Зокрема, відбувається географічне зміщення з основних районів в зони з менш сприятливими кліматичними умовами і прихованим потенціалом розвитку. Ведуться роботи по поліпшенню стану зрошуваних земель. Поступово покращується стан рослинництва в Україні [2]. Це підтверджують такі показники:

1. Обсяг реалізованої аграрними підприємствами власно виробленої продукції у січні-вересні 2017 р. порівняно з відповідним періодом 2016р. збільшився на 12,5%, у т.ч. продукції рослинництва – на 16,0%.

2. Середні ціни продажу аграрної продукції сільськогосподарськими підприємствами за всіма напрямками реалізації за січень-вересень 2017 р. порівняно з відповідним періодом 2016р. зросли на 10,5%, у т.ч. продукції рослинництва – на 5,8%.

Ціни на овочі закритого ґрунту мають позитивну тенденцію (рис. 2).

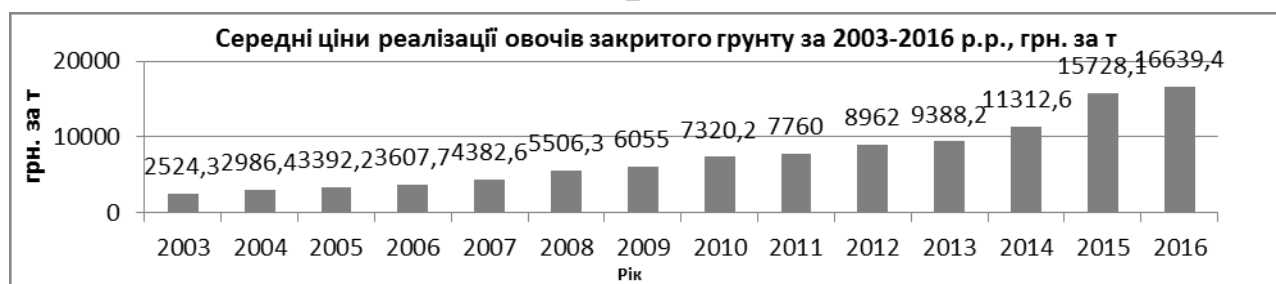

Рис. 2. Середні ціни реалізації овочів закритого ґрунту за 2003–2016 рр. (сформовано авторами на основі [1])

В Україні технології закритого ґрунту є одним з найбільш дієвих напрямів розвитку рослинництва. Тепличне господарство широко використовується в овочівництві, грибовництві, селекції сільськогосподарських рослин, плодівництві, квітникарстві, лісництві. Рослинництво закритого ґрунту використовують для вирощування розсади, вирощування овочів у міжсезонний період, вирощування овочів способом вигонки.

Основні стратегічні напрямки рослинництва закритого ґрунту:

- забезпечення споживачів свіжими овочами у міжсезонний період;
- забезпечення культивацийних споруд і овочівництва відкритого ґрунту розсадою (в Україні через розсаду вирощується 30–50% площ овочевих рослин);
- насінництво сортів і гібридів південних овочевих культур;
- збільшення асортименту овочевої продукції;
- збільшення економічної ефективності галузі овочівництва.

В Україні на даний час нараховується до 48 потужних сільськогосподарських підприємств загальною площею 470 га скляних теплиць. Більшість з них зосереджена у великих тепличних комбінатах і біля 4400 га плівкових теплиць фермерського і присадибного типу. Виробництво українських овочів закритого ґрунту в 2016 році становило 547 тис. т [2].

Орієнтовна потреба овочів закритого ґрунту на рік складає 200,1 тис. т. Розглянемо цю потребу в розрізі конкретних видів продукції (рис. 3).

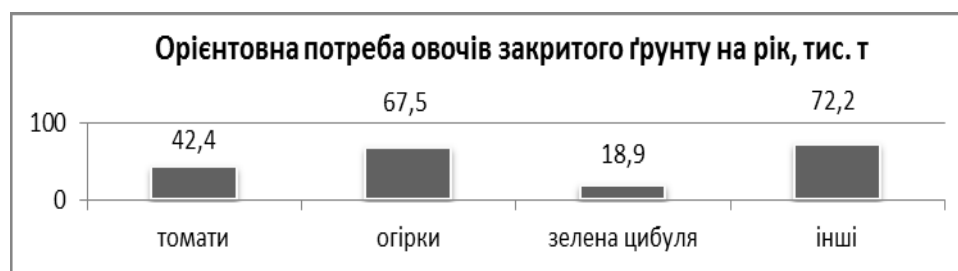

Рис. 3. Орієнтовна потреба в овочах закритого ґрунту в Україні на рік, тис. т (сформовано авторами на основі [1])

Таблиця 1

Фактори, що впливають на розвиток тепличного господарства України

Позитивні	Негативні
Можливість вирощування високорентабельної продукції - полуниці та інших видів овочів і ягід	Високий ступінь конкуренції з боку імпорту
Можливість впровадження енергозберігаючих технологій	Наявність багаторівневих каналів збуту продукції, що впливає на її кінцеву вартість
Наявність потужного людського ресурсу	Низький рівень енергоефективності існуючих теплиць
Сприятливі кліматичні умови для розвитку тепличного господарства	Чи не структурована і не налагоджена система холодної логістики
Можливість селекції, а також закупівлі широкого асортименту насінневого матеріалу	Значні початкові інвестиції для виходу на ринок – від 1,5 до 4 млн доларів США на га теплиць

Одним з головних факторів, що стримують зростання тепличного господарства, є висока конкуренція на ринку. Імпортні виробники пропонують більший вибір овочів і ягід, вирощених у теплицях, які найчастіше виграють і за ціною і за якістю.

Аналіз стану виробництва овочів закритого ґрунту в світі вказав на існування певних проблем для вітчизняних виробників, а саме неузгодженість законодавчих актів, сертифікація українських овочів відповідно до міжнародних стандартів і використання мало витратних новітніх технологій.

Привабливою сферою для інвестування є побудова тепличного бізнесу для інтенсивного виробництва овочевої продукції. В основі тепличних комплексів лежать принципи інтенсивного виробництва з глибокої автоматизацією процесів вирощування.

Одним з останніх винаходів у даній галузі є теплиця п'ятого покоління, так звана «напівзакрита теплиця», створена за технологією Ultra Clima. До переваг теплиці 5-го покоління відносять [3]:

1. Підтримка ідеального мікроклімату, оскільки теплиця забезпечена по всій довжині адіабатичними панелями.

2. Економія витрат на опалення за рахунок вторинного використання теплової енергії. У теплицях Ultra Clima тепле повітря, що піднімається вгору, відбирається вентиляторами і подається на опалення з пластикових рукавів, розташованих під кожною грядкою.

3. Підтримка оптимального рівня CO₂, що благотворно впливає на врожайність.

4. Захист від проникнення шкідників завдяки надлишковому тиску всередині.

5. У теплиці Ultra Clima не відбувається застою повітря, що перешкоджає розвитку захворювань, завдяки плівковим рукавам, розташованим під кожною грядкою.

Проте входження в цей бізнес є капіталомістким: орієнтовна вартість сучасного тепличного комплексу становить близько 31 млн дол. за 10-гектарний проект. Такі капітальні вкладення забезпечують ефективність і термін окупності в межах 6-и років.

Проаналізувавши стан ринку овочівництва закритого ґрунту та потенціалу інноваційних технологій у сфері тепличного господарства, зробимо SWOT-аналіз запровадження теплиць п'ятого покоління в Україні (табл. 2):

Розглянемо соціально-економічний ефект від поширення сучасних технологій тепличного господарства у сільському господарстві:

1. Збільшення товарообороту в країні.

2. У перспективі витіснення імпорту на даному сегменті ринку.

3. Створення робочих місць. Специфічність і унікальність технологічного процесу передбачає наявність кваліфікованих спеціалістів, що сприятиме підвищенню освітнього рівня персоналу господарств.

4. Створення бази оподаткування.

5. Покращення рівня та якості життя потенційних покупців завдяки збільшенню якості продукції.

6. Освоєння сучасних технологій вирощування та зберігання овочів, перспективних системи управління збутом та просуванням товарів на ринку.

SWOT-аналіз запровадження теплиць п'ятого покоління в Україні

Зовнішнє середовище	Можливості:	Збільшення рівня життя населення Витіснення з ринку конкуруючих компаній Розширення ринків збуту Поява нових партнерів Низька еластичність попиту за ціною Розширення асортименту продукції
	Загрози:	Ріст темпів інфляції Зміна рівня цін Збільшення податків у галузі Посилення конкуренції
Внутрішнє середовище	Переваги:	Помірні ціни Наявність ринку збуту Висока якість продукції Кращі споживчі якості
	Недоліки:	Відсутність сформованого позитивного іміджу (невпізнаність) Невеликий асортимент

Висновки

Отже, ситуація, що склалася в аграрному секторі, зумовлює ряд викликів, основними з яких є необхідність поліпшення умов ведення бізнесу, запровадження заходів підвищення енергоефективності та енергонезалежності рослинництва, спроможних забезпечити підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва на внутрішньому та зовнішньому ринку, продовольчу безпеку держави, і наближення до європейської політики у сфері сільського господарства.

Виявлено, що аграрний сектор вимагає розробки принципово нових підходів до вирощування продукції, від яких залежить реальна економічна ефективність та конкурентоспроможність аграрного бізнесу. Визначено, що важливим є застосування в овочівництві технологій закритого ґрунту, оскільки вони мають стратегічне значення для економіки країни, дозволяють підвищити ефективність виробництва продукції рослинництва, раціонально використовувати природні та трудові ресурси, послаблюють вплив фактору сезонності на рослинництво. У контексті підвищення ефективності особливої актуальності набуває необхідність поширення тепличних господарств інтенсивного виробництва у сільському господарстві України.

Література

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Іваненко В.Ф. Ефективність енергозберігаючих технологій в овочівництві закритого ґрунту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / В.Ф. Іваненко. – К., 2015. – 35 с.
3. Агробізнес сьогодні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agro-business.com.ua>

References

1. State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (access 20.11.2017).
2. Ivanenko, V.F. (2015), "Efficiency of energy saving technologies in vegetable growing of the closed soil", Thesis abstract for Cand. Sc. (Economics and Management at Enterprise), 08.00.04, Kyiv, Ukraine.
3. Agribusiness today. URL: <http://www.niss.gov.ua/catalogue/11/0/1/> (access 25.11.2017).

Рецензія/Peer review : 27.11.2017
Надрукована/Printed : 23.12.2017
Рецензент: д.е.н., проф. Іванов М.М.